

รายงานผลการตรวจสอบที่ 283/2561

เรื่อง คักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพในร่างกาย กรณีกล่าวอ้างว่าการปฏิบัติโดยใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังในระหว่างการคุมตัวไปศาลเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน

ประเด็นการร้องเรียน

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้รับเรื่องร้องเรียนขอให้ตรวจสอบ กรณีกล่าวอ้างว่า บุตรชายผู้ร้อง กับพวกอีก 7 คน เป็นผู้ต้องขังในความควบคุมของเรือนจำอำเภอพลซึ่งอยู่ระหว่างการพิจารณา คดีของศาลจังหวัดพล ในคดีความผิดฐานร่วมกันวางเพลิงเผาทรัพย์ ร่วมกันทำให้เสียชีวิต อึ้งยี่ ช่องโจร และความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 จากเหตุเผาซุ้มเฉลิมพระเกียรติรัชกาลที่ 9 ในอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น บุตรชายผู้ร้องกับพวก ถูกจับกุมและนำตัวมาฝากขังที่เรือนจำอำเภอพล พนักงานสอบสวน ได้สรุปสำนวนพร้อมความเห็นควรส่งฟ้องผู้ต้องหาทั้งแปดเสนอพนักงานอัยการจังหวัดพล โดยพนักงานอัยการ จังหวัดพลได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลจังหวัดพลซึ่งนัดพร้อมเพื่อสอบคำให้การและตรวจพยานหลักฐานเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2560 ในการคุมตัวบุตรชายผู้ร้องกับพวกอีก 7 คนไปศาลจังหวัดพล ผู้ถูกร้องได้ใส่ตรวนแก่บุตรชาย ผู้ร้องกับพวก และไม่อนุญาตให้บุตรชายผู้ร้องกับพวกผูกเชือกสำหรับดึงโซ่ตรวนเพื่อไม่ให้เป็นอุปสรรคแก่การ เดิน รวมทั้งไม่อนุญาตให้ใส่ถุงเท้าเพื่อป้องกันการเสียดสีระหว่างตรวนกับข้อเท้า ผู้ร้องเห็นว่าการกระทำของผู้ถูกร้องเป็นการปฏิบัติที่โหดร้ายและละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังในคดีที่ยังอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาล

การดำเนินการ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พิจารณาแล้วเห็นว่า ความเสียหายที่บุตรชาย ผู้ร้องกับพวกได้รับเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาที่นำตัวบุตรชายผู้ร้องกับพวกออกไปภายนอกเรือนจำเท่านั้น และเป็นผลมาจากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ให้อำนาจผู้ถูกร้องจำกัดสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังได้ การใช้ตรวนแม้จะก่อให้เกิดผลเสียหายบ้าง แต่สิทธิและเสรีภาพของบุตรชายผู้ร้องกับพวกมิได้หายไปอย่างสิ้นเชิง ดังนั้น การที่ผู้ถูกร้องใช้เครื่องพันธนาการประเภทตรวน แก่บุตรชายผู้ร้องกับพวกอีก 7 คนในระหว่างการคุมตัวออกไปภายนอกเรือนจำ จึงยังไม่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของบุตรชายผู้ร้องกับพวก จึงมีมติให้ ยุติเรื่อง อย่างไรก็ตาม การใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขัง แม้จะมีกฎหมายราชทัณฑ์กำหนดประเภทและ เงื่อนไขการใช้เครื่องพันธนาการไว้ แต่กฎหมายดังกล่าวมีลักษณะเป็นการเปิดช่องให้เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้ดุลพินิจเลือกใช้เครื่องพันธนาการโดยมิได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนและแน่นอนเป็นแนวทางกำกับการใช้ ดุลพินิจว่า เมื่อใดเป็นกรณีมีเหตุจำเป็นหรือมีเหตุสมควรที่จะใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขัง ซึ่งอาจก่อให้เกิด กรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้ดุลพินิจเกินขอบเขตและความจำเป็นตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย อันเป็นการลดทอน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังเกินสมควรได้ ดังนั้น เพื่อเป็นการคุ้มครอง

สิทธิของบุคคลจากการใช้อำนาจโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ และป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจเกินขอบเขต และเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด จึงให้มีข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันหรือแก้ไข การละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อกรมราชทัณฑ์ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 247 (1) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 26 (1) และให้มีข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนต่อ กระทรวงยุติธรรมและสำนักงานศาลยุติธรรม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 247 (3) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 26 (3) ประกอบมาตรา 42 ดังนี้

ข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชน

(1) กรมราชทัณฑ์ควรกำชับเรือนจำและทัณฑสถานทุกแห่งให้ถือปฏิบัติตามหนังสือสั่งการ ของกรมราชทัณฑ์ ที่ ยธ 0705/ว38 ลงวันที่ 10 มิถุนายน 2548 เรื่อง แนวทางปฏิบัติในการใช้เครื่องพันธนาการ กับผู้ต้องขังอย่างเคร่งครัด ในระหว่างที่ยังไม่มีกฎกระทรวงซึ่งออกตามความในมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติ ราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาใช้บังคับ และควรจัดอบรมเจ้าหน้าที่ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ ในการสั่งใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังอย่างถูกต้องและเหมาะสมกับความจำเป็น โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของผู้ต้องขังด้วย โดยเฉพาะผู้ต้องขังซึ่งศาลยังไม่มีคำพิพากษา ถึงที่สุดว่ากระทำความผิด จะปฏิบัติต่อผู้นั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

(2) กรมราชทัณฑ์ควรพิจารณากำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการใช้เครื่องพันธนาการแก่ ผู้ต้องขังให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยนำพฤติการณ์แห่งคดีและความรุนแรงในการกระทำความผิด รวมทั้งพฤติกรรม ของผู้ต้องขังขณะที่อยู่ภายในเรือนจำมาพิจารณา เพื่อป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่ ใช้ดุลพินิจเกินกว่าความจำเป็น ในการควบคุมผู้ต้องขัง และควรพิจารณาใช้เครื่องพันธนาการประเภทอื่นทดแทนเครื่องพันธนาการประเภท ตรวน เช่น กุญแจมือ กุญแจเท้า หรือชุดกุญแจมือและกุญแจเท้าเพื่อคุ้มครองบุคคลมิให้ถูกกระทำในลักษณะ ลดทอนหรือละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และในกรณีที่จำเป็นต้องใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขัง ควรพิจารณาอนุญาตหรือจัดให้มีเครื่องป้องกันมิให้เกิดอันตรายหรือบาดเจ็บจากการใช้เครื่องพันธนาการ ตามสมควรได้

ข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

กระทรวงยุติธรรม และสำนักงานศาลยุติธรรมควรพิจารณาจัดให้มีช่องทางเดินสำหรับ ผู้ต้องขังเป็นการเฉพาะ เพื่อความสะดวกในการคุมตัวผู้ต้องขังตั้งแต่ทางเดินระหว่างที่จอดรถไปยังห้องควบคุม ตัวที่ศาลอันจะช่วยป้องกันการใช้เครื่องพันธนาการที่เกินสมควร

ผลสำเร็จ/ความก้าวหน้าในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

(1) กรมราชทัณฑ์ แจ้งว่า ได้มีหนังสือกำชับเรือนจำเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังให้เป็นไปตามกฎหมายแล้ว โดยสั่งการให้เรือนจำ/ทัณฑสถานทั่วประเทศพิจารณาการใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังให้เป็นไปตามกฎหมาย และไม่ขัดกับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560

(2) สำนักงานศาลยุติธรรม แจ้งว่า ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 21 การใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมไม่ให้ผู้ต้องขังที่มีพฤติกรรมส่อว่าเป็นบุคคลวิกลจริตหรือจิตไม่สมประกอบ ซึ่งอาจทำอันตรายต่อชีวิต ร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น หรือมีพฤติกรรมที่น่าจะหลบหนีการควบคุมอันจำเป็นต่อการใช้เครื่องพันธนาการ จึงเห็นว่าการใช้เครื่องพันธนาการยังไม่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน และตามระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2550 ข้อ 7 (4) (5) และข้อ 8 (ข) ได้กำหนดมาตรการเกี่ยวกับอาคารสถานที่เพื่อความเหมาะสมในการรักษาความปลอดภัย โดยได้กำหนดช่องทางเข้าออกอย่างเป็นระบบ สำหรับบรรดาทัณฑ์ที่มีหน้าที่รับส่งผู้ต้องขังให้แยกช่องทางเข้าออกและที่จอดรถพิเศษให้ใกล้กับห้องคุมขัง และจัดให้มีรั้วเหล็กกันโดยรอบอาคารศาลยุติธรรม เพื่อป้องกันบุคคลมิให้เข้าใกล้อาคาร อีกทั้ง ได้กำหนดช่องทางเดินภายในอาคารศาลยุติธรรมอย่างเป็นสัดส่วนสำหรับผู้พิพากษา ผู้ต้องหาหรือจำเลย และผู้มาติดต่อไม่ให้ปะปนกัน สำหรับกรณีที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเสนอให้จัดให้มีช่องทางเดินสำหรับผู้ต้องขังเป็นการเฉพาะนั้น สำนักงานศาลยุติธรรม ได้ประสานไปยังศาลจังหวัดพลเกี่ยวกับช่องทางเดินระหว่างที่จอดรถไปยังห้องควบคุมของศาลได้รับแจ้งว่า ปัจจุบันศาลจังหวัดพลมีการก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลหลังใหม่ ซึ่งอยู่บริเวณด้านหลังอาคารที่ทำการศาลเดิม ทำให้รัราชทัณฑ์ที่นำตัวผู้ต้องขังมาศาลไม่สามารถจอดรถบริเวณใกล้ห้องควบคุมได้ จึงต้องเปลี่ยนจุดจอดรถเป็นบริเวณด้านข้างอาคารที่ทำการศาล และให้ผู้ต้องขังเดินเข้าประตูด้านข้างอาคารที่ทำการศาลไปยังห้องควบคุม ระยะทางประมาณ 50 เมตร โดยมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายควบคุมรักษาความปลอดภัย อย่างไรก็ตาม หากอาคารที่ทำการศาลหลังใหม่เสร็จ จะมีการปรับปรุงห้องควบคุมโดยแยกห้องควบคุมชาย และหญิงออกจากกันเพื่อให้เป็นไปตามระเบียบฯ และการเคลื่อนย้ายผู้ต้องขังจะกลับมาใช้จุดจอดรถเดิมซึ่งอยู่ใกล้ห้องควบคุมโดยมีระยะทางจากที่จอดรถไปยังห้องควบคุมประมาณ 10 – 20 เมตร อันเป็นการสะดวกแก่การเคลื่อนย้ายผู้ต้องขัง เพื่อให้เป็นไปตามระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2550 ข้อ 7 (4) (5) และข้อ 8 (ข)

(3) กระทรวงยุติธรรม แจ้งว่า กระทรวงยุติธรรม โดยกรมราชทัณฑ์ ได้ให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติกับผู้ต้องขังโดยคำนึงถึงการป้องกันมิให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามที่กฎหมายกำหนด โดยกำหนดให้กรมราชทัณฑ์มีหลักสูตรการอบรม เรื่องการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามหลักการสิทธิมนุษยชน ให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์อยู่แล้ว และเพื่อป้องกันมิให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนแก่ผู้ต้องขัง กรณีการใช้เครื่อง

พันธุนาการ จึงได้กำหนดแนวทางในการพิจารณา กรณีการใช้เครื่องพันธุนาการแก่ผู้ต้องขังอยู่ในหมวด 3
ข้อ 14 – 19 ของร่างกฎกระทรวงออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ซึ่งกำหนดไว้ว่า
ในกรณีที่ต้องนำตัวผู้ต้องขังไปนอกเรือนจำ ถ้าจะใช้เครื่องพันธุนาการให้ใช้กุญแจมือ เว้นแต่ผู้ต้องขังที่ศาลได้มี
คำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุกผู้ต้องขังนั้น ตั้งแต่สิบปีขึ้นไป หรือเป็นผู้ต้องขังในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่าง
สูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไปจะใช้ตรวน หรือกุญแจเท้า หรือชุดกุญแจมือและกุญแจเท้าก็ได้ และห้ามใช้เครื่อง
พันธุนาการกับผู้ต้องขังซึ่งมีอายุต่ำกว่า 18 ปี ผู้ต้องขังซึ่งมีอายุเกิน 60 ปี ผู้ต้องขังหญิง หรือผู้ต้องขัง
ซึ่งเจ็บป่วย เว้นแต่เป็นคนดุร้ายหรือเสียจริตซึ่งเห็นเป็นการจำเป็นต้องป้องกันมิให้ออกอันตราย ปัจจุบัน
ร่างกฎกระทรวงดังกล่าวได้ผ่านความเห็นชอบแล้ว อยู่ระหว่างดำเนินการตามขั้นตอนออกกฤษฎีกา
ร่างกฎกระทรวงออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560